

Sprawozdanie z konferencji naukowej „Senat II Rzeczypospolitej (1922–1939) «rzecznik rozsądku, rozważgi i miary»”, Warszawa, 11 XII 2017 r.

11 XII 2017 r. w Senacie Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie odbyła się konferencja pt. „Senat II Rzeczypospolitej (1922–1939) «rzecznik rozsądku, rozważgi i miary»”. Wydarzenie to zostało zorganizowane przez Komisję Kultury i Środków Przekazu Senatowi RP oraz Parlamentarny Zespół Miłośników Historii we współpracy z Zakładem Historii XX wieku Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Kierownikami naukowymi konferencji byli: Jan Żaryn (UKSW) oraz Jarosław Kłaczek (UMK), Krzysztof Kania (UMK) i Zbigniew Girzyński (UMK), natomiast sekretarzami naukowymi – Dominika Gołaszewska-Rusinowska, Mateusz Hübner i Joanna Piórkowska. Cel konferencji stanowiło przywołanie historii instytucji Senatowi II RP oraz przypomnienie sylwetek wybranych senatorów i marszałków wchodzących w jego skład. Sesja zgromadziła wielu cenionych badaczy historii XX w. z ośrodków naukowych w całej Polsce, m.in. z Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, Uniwersytetu w Białymstoku czy Kancelarii Senatowi i Akademii Sztuki Wojennej.

Przybyłych gości powitał przewodniczący Parlamentarnego Zespołu Miłośników Historii Jan Żaryn, który podkreślił, iż niniejsza sesja z jednej strony zamyka obchody związane z Rokiem Władysława Raczkiewicza, ustanowionym Uchwałą Senatowi RP 4 XI 2016 r., a z drugiej przypomina o 95. rocznicy odrodzenia Senatowi II Rzeczypospolitej.

Oficjalnego rozpoczęcia konferencji dokonał marszałek senatu Stanisław Karczewski, który podziękował za to, iż kolejny raz została podjęta rozmowa na temat historii senatu oraz wielu wybitnych osób z nim związanych. Podkreślił przy tym, że jest to jedno z licznych przedsięwzięć realizowanych przez organizatorów, którzy nie tylko przygotowują liczne konferencje naukowe, ale także uroczystości upamiętniające ważne dla Polaków osoby, jak chociażby Władysława Raczkiewicza. Marszałek zaznaczył, że senat od wieków stanowił ważny i trwały element polskiego parlamentaryzmu. Istniał już w okresie przedrozbiorowym, ale również pod zaborami, w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim. W odrodzonej Rzeczypospolitej, pomimo licznych sporów i dyskusji, jakie miały miejsce w Sejmie Ustawodawczym w 1919 r., postanowiono

zachować tę tradycję, ustanawiając w konstytucji marcowej z 1921 r. system dwuizbowy, utrzymany następnie w konstytucji kwietniowej z 1935 r. Przypatrując dzieje senatu w dwudziestoleciu międzywojennym, podkreślił, że organ ten pełnił nie tylko funkcje ustawodawcze, ale miał także inne zadania w wymiarze propaństwowym i ideowym. Przypomnił on również niezwykle ważne słowa Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego, który otwierając 28 XI 1922 r. pierwsze posiedzenie senatu, powiedział: „Konstytucja obecna zakreśla Senatowi rolę skromniejszą [...] czyni ona z Panów niegłówny motor pracy państwowej, ale zgodnie z duchem konstytucji współczesnych państw demokratycznych nakazuje Wam być rzecznikiem rozsądku, rozważli i miary przy spełnianiu zadań poruczonych naczelnym organom władzy państwowej”.

Następnie głos zabrał kierownik Zakładu Historii XX wieku UMK w Toruniu Jarosław Kłaczkow. Przypomnił on o zorganizowanej w czerwcu 2017 r. w trzech miastach – Toruniu, Warszawie i Londynie – międzynarodowej konferencji poświęconej prezydentowi Władysławowi Raczkiewiczowi oraz innym prezydentom RP na uchodźstwie. Jej pokłosiem stała się dwutomowa publikacja. Następnie pierwszy tom pracy został uroczysto wręczony, przez redaktorów serii, marszałkowi senatu Stanisławowi Karczewskiemu.

Senator Jan Żaryn poinformował zgromadzonych o tym, że jest już przygotowana okolicznościowa uchwała poświęcona 95. rocznicy reaktywowania senatu w II RP. W niniejszym dokumencie podkreślono ciągłość instytucjonalną izby wyższej polskiego parlamentu, a także jej suwerenność. Wprawdzie funkcjonowanie senatu zostało przerwane przez wybuch II wojny światowej, a następnie gdy na ziemiach polskich władzę sprawowali komuniści, lecz w wyniku wyborów z 4 VI 1989 r., w przypadku senatu już w pełni wolnych i demokratycznych, ponownie powrócił do sprawowania władzy.

Konferencję rozpoczął panel zatytułowany „Koncepcje Ustrojowe Izby Wyższej w II Rzeczypospolitej”, którego moderatorem był Jan Żaryn. Marek Białokur w swoim wystąpieniu, pt. „Nieszczęściem byłaby jedna izba». Konstytucyjna batalia o Senat u zarania II Rzeczypospolitej”, ukazał liczne problemy i dyskusje podejmowane przy konstruowaniu konstytucji z 1921 r., w szczególności te związane z powołaniem drugiej izby parlamentu. Następnie głos zabrał Maciej Wojtacki, który w referacie pt. „Koncepcja struktury i roli Senatu w okresie prac nad zmianą konstytucji w latach 1928–1935” skupił się w głównej mierze na zmianie instytucjonalnej, jaka dokonała się między 1921 a 1935 r. oraz uwarunkowaniach w polskiej myśli polityczno-prawnej okresu międzywojennego. Kolejne wystąpienie, Jarosława Rabińskiego, dotyczyło „Senatu w II RP w polityce i myśli politycznej chrześcijańskiej demokracji”. Prelegent zaprezentował również losy Stronnictwa Pracy, które było kontynuatorem PSChD, a także przywołał, pochodzące z okresu II wojny światowej, wypowiedzi teoretyków chadecji na temat Senatu II RP. Panel ten zakończyło wystąpienie Dariusza Fabisza, poświęcone postaci Aleksandra Prystora, senatora IV kadencji, który był również marszałkiem senatu w latach 1935–1938. Zanim jednak otrzymał te funkcje, w latach 1930–1935 sprawował mandat posła w III kadencji Sejmu RP, a w okresie od 1931 do 1933 r. był także premierem.

Drugą część konferencji, pt. „Marszałkowie i czuwanie nad przebiegiem prac Senatu II RP”, poprowadził Jarosław Kłaczkow. Zainicjowało ją wystąpienie Zbigniewa Girzyńskiego, którzy przybliżył zgromadzonym sylwetki marszałków-seniorów senatu w II RP. Przywołał takie postaci, jak: Bolesław Limanowski, Maksymilian Thullie, Antoni Horbaczewski, Leon Wolf, wykorzystując przy tym ciekawy materiał ikonograficzny zgromadzony w głównej mierze w archiwum Kancelarii Senatu RP.

Janusz Szczepański przedstawił postać marszałka senatu Juliusza Szymańskiego, jako inicjatora i gospodarza I Światowego Zjazdu Polaków z Zagranicy, podkreślając jego szeroko zakrojoną działalność na rzecz Polonii. Prelegent przypomniał również, iż w okresie międzywojennym jednym z ważniejszych zadań senatu było utrzymywanie więzi z polską diasporą rozproszoną po całym świecie poprzez podejmowanie wszelkich działań dążących do zintegrowania tej społeczności. Natomiast Arkadiusz Adamczyk w dość wnikliwy i szczegółowy sposób zaprezentował postać Bogusława Miedzińskiego, ostatniego marszałka senatu w II RP, podkreślając jego zasługi na rzecz II RP. W swoim wystąpieniu odwołał się nie tylko do okresu jego działalności w dwudziestoleciu międzywojennym, ale także do jego młodości, czasu nauki oraz burzliwych losów spędzonych na polu bitwy w drodze do niepodległości. Przywołał także liczne fakty z życia Miedzińskiego, które są zazwyczaj pomijane bądź zapomniane, jak choćby to, iż należał do twórców Oddziału II Sztabu Generalnego Naczelnego Wodza, co oznacza, że uczestniczył w tworzeniu fundamentów pierwszego polskiego wywiadu wojskowego. W swojej wypowiedzi Adamczyk podniósł również kwestię sprowadzenia szczątków Bogusława Miedzińskiego z Londynu do Polski. Tę część konferencji zamknęło wystąpienie Grzegorza Kulki, który omówił „Sąd Marszałkowski w świetle regulaminu Senatu II RP”. Prelegent na początku wymienił i pokrótce scharakteryzował wszystkie cztery regulaminy, jakie obowiązywały w dwudziestoleciu międzywojennym, zwracając szczególną uwagę na dwa z nich, które w znaczący sposób różniły się od pozostałych pod względem kwestii sądu honorowego. W referacie zostały omówione wyjątki odstąpienia, w stosunku do senatorów, od immunitetu gwarantującego nietykalność zawodową na czas pełnienia mandatu, a także dyscyplinarne przepisy, jakie stosowano w przypadku senatorów łamiących obowiązujące prawo oraz zasady funkcjonowania sądu honorowego, a następnie marszałkowskiego.

Kolejny panel konferencji, zatytułowany „Społeczny, polityczny i narodowościowy obraz Senatu II RP”, został poprowadzony przez Krzysztofa Kanię. Tę część rozpoczął referat Jacka Piotrowskiego, który na przykładzie kariery politycznej senator Hanny Hubickiej zaprezentował kwestię uczestnictwa i działalności kobiet w Senacie II RP i tym samym podkreślił ich znaczenie w rozgrywkach politycznych. Prelegent zaznaczył, iż uczestnictwo kobiet w życiu politycznym należało do rzadkości, dlatego tym bardziej ciekawą kwestią jest to, że niektóre z nich, jak chociażby Hanna Hubicka, potrafiły zająć aż tak daleko i znaleźć się w gronie najbardziej wpływowych osób w państwie. Następne wystąpienie, Jana Stanisława Ciechanowskiego, było poświęcone Leonowi Janta-Polczyńskiemu, ministrowi i senatorowi II RP, pochodzącemu z pomorskiej rodziny ziemiańskiej. Prelegent pokrótce zaprezentował historię rodu Polczyńskich, a także najważniejsze fakty z życia senatora, szczególnie politycznego. Podkreślił, iż był on uosobieniem taktu, umiarkowania, rozwagi i rozsądku oraz jednym z najwybitniejszych pomorzan. Działalnością parlamentarną endeckich senatorów w II kadencji senatu zajął się Arkadiusz Meller. Scharakteryzował on niniejsze ugrupowanie polityczne oraz zaprezentował jego dość skromną działalność, zaznaczając przy tym, iż była to dla obozu narodowego kadencja dość trudna, gdyż poniósł on wówczas dość duże straty w zakresie liczby powołanych senatorów. Problematykę stosunków polsko-francuskich w odniesieniu do prac Senatu II RP zrelacjonowała Anna Ambrochowicz-Gajownik, która skupiła się głównie na tych kwestiach, które poruszał senat, debatując nad sprawą ratyfikowania bądź wniesienia poprawek do podpisanych przez oba kraje najważniejszych układów. Chodziło tutaj przede wszystkim o sprawy gospodarcze, emigracyjne i konsularne. Następnym prelegentem

był Mirosław Szumilo, który poruszył kwestię Ukraińców w Senacie II RP, a ściślej zaprezentował portret zbiorowy senatorów niniejszej narodowości, podkreślając, iż była to najliczniejsza mniejszość narodowa zasiadająca w senacie nieprzerwanie od 1922 do 1939 r.

Ostatnia część sesji została poświęcona wybranym sylwetkom senatorów II RP. Prowadzenie obrad kontynuował Zbigniew Girzyński. Niniejszy panel otworzyło wystąpienie Jarosława Macieja Zawadzkiego, który jako pracownik Kancelarii Senatu omówił znajdującą się w archiwum senackim kolekcję zbiorów, dotyczącą senatorów II RP. Zaprezentował on również krótki materiał filmowy pokazujący przygotowaną przez Kancelarię Senatu wystawę poświęconą Władysławowi Raczkiewiczowi oraz senatorom III kadencji. Referat zatytułowany „Wybór marszałka Senatu w 1935 roku – świadectwo solidarności czy pogłębienia dekompozycji grupy «pułkowników?»” wygłosił Mateusz Hübner, który ukazał niniejszy problem w świetle różnych argumentów, równocześnie stwierdzając, iż jest to zagadnienie trudne do jednoznacznej oceny. Senatorowi III i IV kadencji Senatu II RP, Marianowi Malinowskiemu, poświęcił swoją wypowiedź Grzegorz Zackiewicz, skupiając się głównie na jego pochodzeniu, młodości i działalności w Senacie II RP, pokrótce przywołując jego losy wojenne i powojenne. W wystąpieniu zamykającym niniejszy panel konferencji Joanna Piórkowska przedstawiła postać senatora Tadeusza Michejdy, wybranego w III kadencji w województwie pomorskim. Michejda poprzez czynne zaangażowanie na polu politycznym całe swoje życie poświęcił służbie II RP; ponadto aktywnie udzielał się w sferze społecznej, narodowej i zawodowej.

Obrady podsumował Zbigniew Girzyński, który przypomniał tematykę poszczególnych części konferencji, równocześnie dziękując wszystkim uczestnikom za skorzystanie z zaproszenia i podzielenie się swoimi analizami naukowymi odnoszącymi się do Senatu II RP. Głos zabrała również Agnieszka Łempicka, prawnuczka senatora II kadencji, Tomasza Nocznickiego, która podziękowała za zorganizowanie niniejszej sesji oraz wszystkie działania podejmowane na rzecz przywrócenia pamięci o przedwojennych senatorach. Pokłosem niniejszej konferencji będzie publikacja dotycząca Senatu II RP i stanowiąca zarazem kolejny tom serii: „O Niepodległą i Jej Trwanie”.

Joanna Piórkowska

Toruń